

УДК 330.34:332.142

Є. І. Бірюков,

к. е. н., доцент, доцент кафедри менеджменту, маркетингу та публічного адміністрування,
ЗВО "Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая"ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5333-8839>

DOI: 10.32702/2306-6792.2025.16.153

ЧИННИКИ СТРИМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ САМОРОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Ie. Biriukov,

PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Management, Marketing and Public Administration,
IHE "Academician Yuriy Bugay International Scientific and Technical University"

FACTORS CONSTRAINING THE EFFECTIVENESS OF SELF-DEVELOPMENT OF TERRITORIES IN THE CONTEXT OF DIGITALIZATION

У статті досліджується вплив цифровізації на саморозвиток територій, що обумовлено тим, що цифровізація стала одним із ключових факторів трансформації економічних, соціальних та управлінських процесів на всіх рівнях, включаючи регіональний. Проаналізовано індекс цифрової трансформації регіонів за 2024 р. Серед основних проблем нерівномірність цифрової трансформації виокремлено: відсутність належного рівня цифрової компетентності серед населення та управлінців, обмежені фінансові та організаційні ресурси громад, слабка інтеграція цифрових рішень у систему стратегічного управління розвитком територій, що обмежує можливості для формування "розумних" регіонів, розвитку електронного врядування, реалізації інноваційних проєктів та залучення людського капіталу. Серед чинників, що стримують ефективність саморозвитку територій в умовах цифровізації виокремлено загальні та специфічні, які зумовлені повномасштабною війною в Україні. До таких стримуючих чинників віднесено: нерівномірний доступ до цифрових технологій; низький рівень цифрової грамотності населення; фінансова недостатність; кібербезпека та загрози інформаційній інфраструктурі; перебої у постачанні енергії; міграційні та мобілізаційні виклики; опір змінам та культурні бар'єри; недосконалість правового поля; проблеми логістики; зміна пріоритетів у громадах внаслідок воєнних дій. Доведено, що цифрова трансформація стає не лише інструментом модернізації, а й потужним каталізатором всебічного розвитку територій.

The article examines the impact of digitalization on the self-development of territories, which is due to the fact that digitalization has become one of the key factors in the transformation of economic, social and managerial processes at all levels, including regional. The index of digital transformation of regions for 2024 is analyzed. Among the main problems of uneven digital transformation, the following are highlighted: the lack of an appropriate level of digital competence among the population and managers, limited financial and organizational resources of communities, weak integration of digital solutions into the system of strategic management of territorial development, which limits the opportunities for the formation of "smart" regions, the development of e-governance, the implementation of innovative projects and the attraction of human capital. It is established that the process of digitalization of territorial communities is one of the leading factors in their self-development, however, the digital transformation of territories is accompanied by a number of challenges that hinder its effective implementation. Among the factors that hinder the effectiveness of self-development of territories in the context of digitalization, general and specific ones are distinguished, which are caused by the full-scale war in Ukraine. Such restraining factors include: uneven access to digital technologies; low level of digital literacy of the population; financial insufficiency; cybersecurity and threats to information infrastructure; energy supply disruptions; migration and mobilization challenges; resistance to change and cultural barriers; imperfection of the legal

field; logistics problems; change of priorities in communities as a result of military actions. It is substantiated that self-development of territories in the context of digitalization means the ability to adapt to new technological challenges, effectively use digital resources and create a favorable environment for sustainable growth and improvement of the quality of life of the population. It has been proven that digital transformation becomes not only a tool for modernization, but also a powerful catalyst for the comprehensive development of territories, as it contributes to: self-development of territories, improving the quality of life of citizens, increasing the efficiency of local governance, attracting investments and economic development, activating public participation and ensuring transparency of government, creating a favorable environment for innovation.

Ключові слова: саморозвиток, розвиток, території, регіон, цифровізація, цифрова трансформація.

Keywords: self-development, development, territories, region, digitalization, digital transformation.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

На сучасному етапі розвитку цифровізація стала одним із ключових факторів трансформації економічних, соціальних та управлінських процесів на всіх рівнях, включаючи регіональний. Території, які здатні адаптуватися до нових цифрових викликів, мають більше можливостей в контексті сталого розвитку, зростання інвестиційної привабливості, інноваційної активності та соціального благополуччя населення. Проте, незважаючи на потенціал цифрових технологій для підвищення рівня саморозвитку територій, на практиці цей процес стикається з низкою суттєвих бар'єрів. Серед основних проблем — нерівномірність цифрової інфраструктури, відсутність належного рівня цифрової компетентності серед населення та управлінців, обмежені фінансові та організаційні ресурси громад, слабка інтеграція цифрових рішень у систему стратегічного управління розвитком територій, що обмежує можливості для формування "розумних" регіонів, розвитку електронного врядування, реалізації інноваційних проєктів та залучення людського капіталу. У зв'язку з чим актуалізуються питання дослідження цифрової трансформації як фактору просторового розвитку, визначення її можливостей та ризиків для саморозвитку територій.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблематика впливу цифровізації на розвиток територій знаходить своє відображення у працях таких науковців, як: Дергалюк М. [1], Дубневич Ю. [2], Євсюкова О. [3], Коваленко С. [5], Костенюк Н. [6], Солтисік О. [8], Тульчинська С. [9], Шульжик Ю. [13] та ін. Проте, враховуючи регіональні особливості, різний

рівень цифрової спроможності громад та нові виклики, зокрема у зв'язку з військовими діями та економічними потрясіннями, подальше дослідження цієї проблематики є необхідним для формування збалансованих та ефективних підходів до цифрової трансформації, що сприятимуть сталому розвитку та підвищенню якості життя населення.

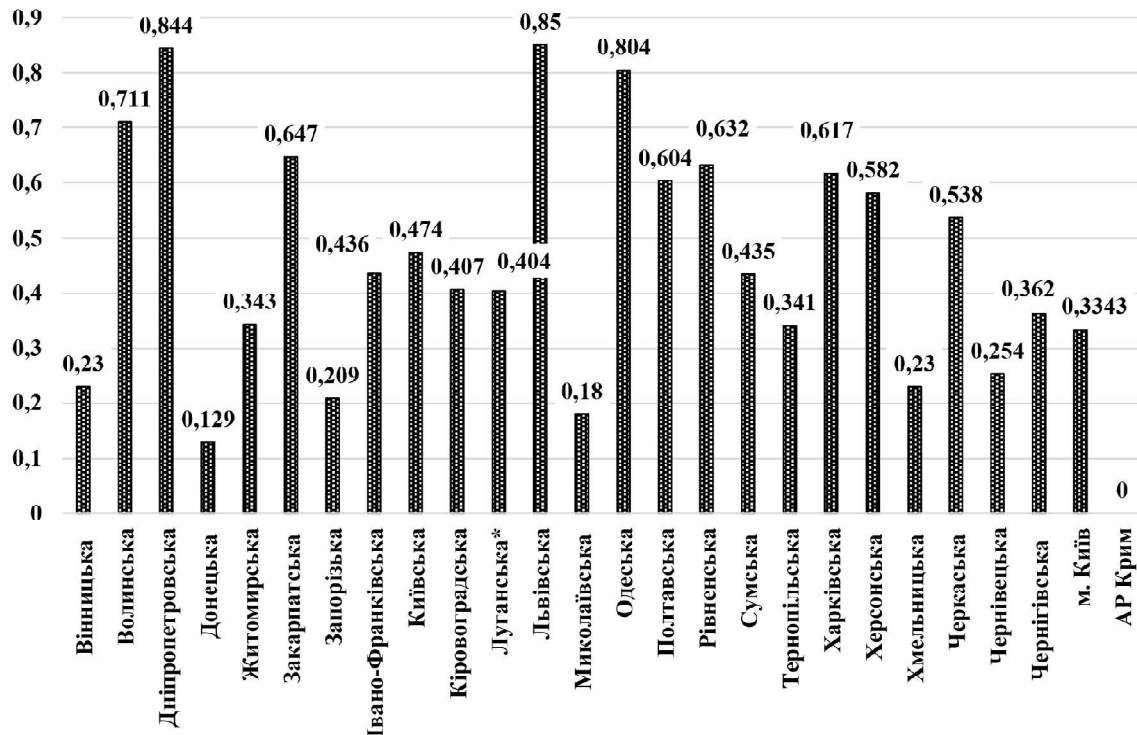
ФОРМУВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є дослідження особливостей впливу цифровізації на саморозвиток територій в умовах сучасних трансформацій.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Цифровізація територіальних громад — це поступальний і системний процес інтеграції інноваційних цифрових рішень у ключові сфери життєдіяльності громади з метою підвищення її спроможності до саморозвитку. Така трансформація сприяє покращенню якості життя населення, розширенню доступу до громадських сервісів, підвищенню прозорості управлінських рішень та ефективності діяльності органів місцевого самоврядування. Цифрові інструменти стають засобом не лише технічного оновлення, а й платформою для більш активної участі громадян у процесах урядування, що зміцнює засади місцевої демократії.

Аналіз рівня цифровізації громад дозволяє виявити ключові передумови для цифрової трансформації, серед яких: впровадження проєктного підходу у сфері бюджетування та управління ресурсами з використанням сучасних технологій; наявність систем електронного врядування та інструментів е-демократії; функціонування розвиненої інформаційної інфраструктури і т. д. Відповідно, в межах досліджен-

* Значення індексу для Луганської області вказано станом на 24 лютого 2022 року, АР Крим дані відсутні.

Рис. 1. Індекс цифрової трансформації України 2024

Джерело: за даними [4].

ня впливу цифровізації на саморозвиток територій важливо звернути увагу на Індекс цифрової трансформації регіонів, який є комплексним інструментом оцінювання цифрової спроможності регіонів України. Завдяки ініціативі Міністерства цифрової трансформації було запроваджено механізм, що дозволяє вимірювати не лише рівень цифрової інфраструктури, а й ефективність впровадження цифрових сервісів, розвиненість цифрових навичок, наявність інституційної підтримки та реалізацію проектів цифрової трансформації на місцевому рівні [7]. Показники індексу (рис. 1) свідчать, що цифровізація може виступати каталізатором саморозвитку територій, сприяючи не лише ефективнішому управлінню та доступності послуг, а й залученню громадян до цифрових ініціатив, підтримці локальних інноваційних проектів та підвищенню конкурентоспроможності кожної громади з урахуванням її унікального потенціалу.

Процес цифровізації територіальних громад виступає одним із провідних факторів їх саморозвитку, однак він супроводжується низкою викликів, що стримують його ефективну реалізацію (рис. 2). Серед них варто виокремити як загальні так і специфічні, зумовлені повномасштабною війною в Україні, зокрема [10, с. 414—416]:

1. Нерівномірний доступ до цифрових технологій, цифрова нерівність залишається ключовим бар'єром саморозвитку територій. Віддалені, сільські чи прикордонні громади часто позбавлені якісного доступу до швидкісного інтернету, цифрових сервісів та інфраструктури, що звужує можливості мешканців для участі в освітніх програмах, електронному врядуванні, онлайн-медицині, підприємництві тощо.

2. Низький рівень цифрової грамотності населення. Одним із факторів, що стримують розвиток цифрових ініціатив на місцях, є обмежені цифрові компетентності значної частини населення. Недостатній рівень володіння базовими навичками роботи з ІКТ (інформаційно-комунікаційними технологіями) є особливо поширеним серед людей старшого віку, що перешкоджає їхній участі в цифровій трансформації та обмежує потенціал самореалізації.

3. Фінансова недостатність. Цифровізація вимагає значних інвестицій, яких часто бракує в територіальних громадах — особливо в малих, депресивних чи потерпілих від бойових дій. Обмежені бюджети ускладнюють закупівлю техніки, підключення до мереж, оплату ІТ-фахівців та підтримку проектів цифрового розвитку.

4. Кібербезпека та загрози інформаційній інфраструктурі. Активізація цифрової трансформації потребує одночасного посилення

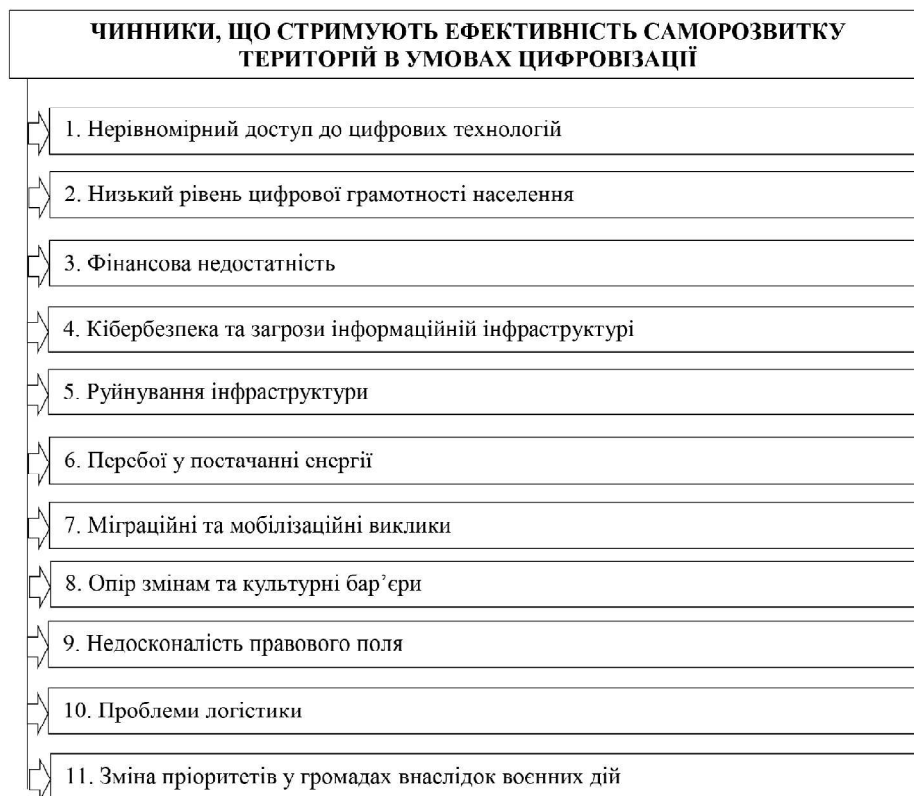

Рис. 2. Чинники стримування саморозвитку територій

Джерело: побудовано на основі [4].

інформаційної безпеки. Ризики несанкціонованого доступу до персональних даних, хакерських атак, маніпуляцій або технічних збоїв стають особливо критичними в умовах воєнного стану, коли цільовими об'єктами кібератак є і органи місцевого самоврядування.

5. Руйнування інфраструктури. Війна в Україні спричиняє значні втрати телекомунікаційної, енергетичної та логістичної інфраструктури. Пошкодження оптоволоконних мереж, вишок зв'язку, об'єктів електропостачання істотно ускладнює забезпечення цифрових послуг навіть у громадах із високим потенціалом саморозвитку.

6. Перебої у постачанні енергії. Періодичні збої або повне відключення електроенергії, спровоковані обстрілами чи руйнуваннями об'єктів енергетики, впливають на безперебійну роботу цифрових систем, адміністративних сервісів та онлайн-доступ до державних чи освітніх платформ.

7. Міграційні та мобілізаційні виклики. Вимушене переміщення населення створює нові виклики для територіальних громад, які приймають внутрішньо-переміщених осіб. Мобілізація та еміграція кваліфікованих фахівців призводять до дефіциту кадрів у сфері ІТ, технічного супроводу, цифрової освіти та кіберзахисту.

8. Опір змінам та культурні бар'єри. Психологічна втома, стреси, відчуття невизначеності, притаманні населенню під час війни, формують додаткові бар'єри до сприйняття та засвоєння нових цифрових навичок. Частина населення та представників місцевої влади може опиратись технологічним змінам через страх, недовіру або брак розуміння їхньої доцільності.

9. Недосконалість правового поля. Цифрова трансформація вимагає оновлення нормативно-правової бази, зокрема в частині захисту персональних даних, електронного врядування, електронних петицій, Smart-City-рішень тощо. Відсутність чітких стандартів чи затримки в законодавчих ініціативах уповільнюють масштабування інноваційних рішень.

10. Проблеми логістики. Воєнні дії ускладнюють своєчасну доставку цифрового обладнання, програмного забезпечення та комплектуючих для розбудови цифрової інфраструктури на місцях, що призводить до затримок у реалізації проєктів.

11. Зміна пріоритетів у громадах. В умовах війни місцеві бюджети переорієнтовані на забезпечення базових гуманітарних потреб — безпеки, житла, медицини і т.п., що призводить до того, що цифровізаційні проєкти відсуваються на інший план або тимчасово "заморожуються", навіть незважаючи на їхній потенціал для розвитку громади [10, с. 414—416].

Цифровий розвиток територій, заснований на впровадженні сучасних цифрових технологій, є важливою передумовою для створення ефективної та доступної системи громадських послуг. Він включає забезпечення безперешкодного доступу до високошвидкісного інтернету у всіх населених пунктах, а також інтеграцію електронної взаємодії між національними реєстрами та органами місцевого самоврядування. Такі кроки відкривають нові можливості для модернізації управління та підвищення якості життя у громадах.

Застосування цифрових сервісів стає не лише інструментом вирішення актуальних проблем, а й відповіддю на виклики сучасності, що створює унікальні шанси для територіальних громад побудувати міцну цифрову інфраструктуру, орієнтовану на потреби мешканців. Поєднання технічних можливостей із цифровою грамотністю громадян створює фундамент для якісних змін і сприяє сталому саморозвитку територіальних громад у цифрову епоху [5].

Виходячи із вище означеного, зазначимо, що впровадження цифрових технологій не лише змінює спосіб надання громадських послуг та місцевого управління, а й сприяє підвищенню економічного потенціалу, соціальної згуртованості та інноваційної активності громад. Саморозвиток територій у контексті цифровізації означає здатність адаптуватися до нових технологічних викликів, ефективно використовувати цифрові ресурси та створювати сприятливе середовище для сталого зростання та покращення якості життя населення (рис. 3). Таким чином, цифрова трансформація стає не лише інструментом модернізації, а й потужним каталізатором всебічного розвитку територіальних громад.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Отже, цифровізація сьогодні постає не лише як інструмент модернізації окремих процесів, а як системоутворюючий фактор, що визначає вектор розвитку територій. Її вплив охоплює усі сфери життєдіяльності громади — від управління та комунікацій, до надання послуг та забезпечення громадської участі. Завдяки цифровим рішенням зростає якість життя населення, ефективність роботи місцевих органів влади та відкриваються нові можливості для економічного та соціального зростання.

Проте, поряд із досягненнями цифрової трансформації зберігаються і суттєві виклики, зокрема пов'язані з цифровою нерівністю. Необхідність подолання цифрового розриву між містом та селом, забезпечення доступу до Інтернету, створення цифрових просторів для

Рис. 3. Вплив цифровізації на саморозвиток територій

Джерело: розроблено автором за даними [1; 2; 8].

навчання та обслуговування потребують послідовної політики з боку держави та органів місцевого самоврядування.

Подальших досліджень вимагають питання, що пов'язані із розробленням інструментарію саморозвитку територій із урахуванням процесів цифрової трансформації для активізації інноваційної діяльності територій.

Література:

1. Дергалюк М. Регулювання процесів цифрової трансформації регіональних економічних систем. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2023. № 3. С. 169—172.
2. Дубневич Ю., Чечель В. Проблеми та перспективи впровадження діджиталізації в територіальних громадах. Аграрна економіка. 2024. Т. 17. № 1. С. 62—69.
3. Євсюкова О. В. Цифрова спроможність територіальних громад в Україні: проблеми та перспективи. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2021. № 6. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=2084> (дата звернення 10.07.2025).
4. Індекс цифрової трансформації регіонів України (підсумки 2024 року). URL: <https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/page/community/reports/%D0%86%D0%9D%D0%94%D0%95%D0%9A%D0%A1%202024%-202%201.pdf> (дата звернення 10.07.2025).

5. Коваленко С. В. Розвиток територій на засадах цифровізації. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування. 2022. № 5. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2022-5-02-04> (дата звернення 10.07.2025).

6. Костенюк Н. І. Впровадження основних елементів цифровізації територіальних громад. Наукові перспективи. 2021. № 1 (7). С. 164—172.

7. Мінцифри про результати цифрової трансформації в регіонах України за 2024 рік. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/mintsyfyry-pro-rezultaty-tsyfrovoi-transformatsii-v-rehionakh-ukrainy-za-2024-rik> (дата звернення 10.07.2025).

8. Солтисік О. О., Максимич В. В. Вплив цифровізації на відновлення територій пріоритетного розвитку в Україні. Успіхи і досягнення у науці. 2024. № 10 (10). С. 1214—1223.

9. Тульчинська С. О., Дергалюк М. О. Розвиток регіональних економічних систем в умовах цифрової трансформації: монографія. Київ, Ви-во "7БЦ", 2025. 153 с.

10. Тульчинська С. О. Інтелектуально-інноваційна модернізація економіки України: теоретико-методологічні аспекти: монографія. Київ, НТУУ "КПІ", 2009. 488 с.

11. Тульчинська С. О., Гавронський А. О. Взаємозв'язок цифровізації та інноваційного розвитку територій. Агросвіт. 2024. № 3. С. 29—34.

12. Тульчинський Р. В., Тульчинська С. О., Стасюк О. В. Сучасні тенденції регіонального менеджменту сільського розвитку в умовах цифрової трансформації. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2025. № 1 (41). С. 201—210.

13. Шульжик Ю. О., Данилюк М. М. Вплив цифровізації на розвиток та консолідацію територіальних громад в Україні. Національні інтереси України. 2024. № 1 (1). С. 410—418.

References:

1. Derhaliuk, M. (2023), "Regulation of the processes of digital transformation of regional economic systems", *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky*, vol. 3, pp. 169—172.

2. Dubnevych, Yu. and Chechel, V. (2024), "Problems and prospects of implementing digitalization in territorial communities", *Ahrarna ekonomika*, vol. 1, no. 17, pp. 62—69.

3. Yevsiukova, O.V. (2021), "Digital capacity of territorial communities in Ukraine: problems and prospects", *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*, vol. 6, available at: [http://](http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=2084)

www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=2084 (Accessed 10 July 2025).

4. Ministry of Digital Transformation of Ukraine (2024), "Digital Transformation Index of Ukrainian Regions (2024 results)", available at: <https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/page/community/reports/%D0%86%D0%9D%D0%94%D0%95%D0%9A%D0%A1%2024%20%201.pdf> (Accessed 10 July 2025).

5. Kovalenko, S.V. (2022), "Development of territories based on digitalization. Problems of modern transformations", *Seriia: pravo, publichne upravlinnia ta administruvannia*, vol. 5. <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2022-5-02-04>.

6. Kosteniuk, N.I. (2021), "Implementation of the main elements of digitalization of territorial communities", *Naukovi perspektyvy*, vol. 1, no. 7, pp. 164—172.

7. Ministry of Digitalization of Ukraine (2024), "Ministry of Digitalization on the results of digital transformation in the regions of Ukraine for 2024", available at: <https://www.kmu.gov.ua/news/mintsyfyry-pro-rezultaty-tsyfrovoi-transformatsii-v-rehionakh-ukrainy-za-2024-rik> (Accessed 10 July 2025).

8. Soltysik, O.O. and Maksymych, V.V. (2024), "The impact of digitalization on the restoration of priority development territories in Ukraine", *Uspikhy i dosiahnennia u nautsi*, vol. 10, no. 10, pp. 1214—1223.

9. Tulchynska, S.O. and Derhaliuk, M.O. (2025), *Rozvytok rehionalnykh ekonomichnykh system v umovakh tsyfrovoi transformatsii* [Development of regional economic systems in the context of digital transformation], *Vy-vo "7BTs"*, Kyiv, Ukraine.

10. Tulchynska, S.O. (2009), *Intelektualno-innovatsiina modernizatsiia ekonomiky Ukrainy: teoretyko-metodolohichni aspekty* [Intellectual and innovative modernization of the economy of Ukraine: theoretical and methodological aspects], *NTUU "KPI"*, Kyiv, Ukraine.

11. Tulchynska, S.O. and Havronskyi, A.O. (2024), "The relationship between digitalization and innovative development of territories", *Ahrosvit*, vol. 3, pp. 29—34.

12. Tulchynskyi, R.V., Tulchynska, S.O. and Stasiuk, O.V. (2025), "Modern trends in regional management of rural development in the context of digital transformation", *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia*, vol. 1, no. 41, pp. 201—210.

13. Shulzhyk, Yu.O. and Danyliuk, M.M. (2024), "The impact of digitalization on the development and consolidation of territorial communities in Ukraine", *Natsionalni interesy Ukrainy*, vol. 1, no. 1, pp. 410—418.

Стаття надійшла до редакції 06.08.2025 р.